

از نظریه تا کاربرست در هویت‌سازی بصری مکتب هنر رضوی و زیست‌بوم رسانه‌های جدید

زهرا حسین‌نژاد

استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری
دانشگاه علم و فرهنگ

نایب رئیس انجمن علمی هنرهای تجسمی ایران

Hoseinnezhad@usc.ac.ir

ششمین پیش نشست تخصصی دین‌کنگره بین‌المللی

مکتب هنر رضوی
Razavi School of Art

ششمین پیش نشست در دانشگاه علم و فرهنگ

موضوعات	سخنرانان	ساعت
• از نظریه تا کاربرست در هویت‌سازی بصری هنر رضوی و زیست‌بوم رسانه‌های جدید	دکتر زهرا حسین‌نژاد	۱۰:۳۰ تا ۱۰:۴۵
• خوانش نشانه‌شناسانه نسخه‌مصور شجره‌نامه موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی	دکتر پریسا شاد قزوینی	۱۱:۰۰ تا ۱۱:۳۰
• باترآب سیره رضوی در آثار نگارگری ایران معاصر	دکتر فهیمه زارع زاده	۱۱:۳۰ تا ۱۱:۴۵
• تحلیل نمادشناسی نقوش روپوش صندوقچه حرم امام رضا(ع): بازخوانی مفاهیم دینی و هنری موجود در گنجینه موزه آستان قدس رضوی	دکتر شهره فضل وزیری	۱۲:۰۰ تا ۱۲:۳۰
• ارزیابی تازیت فرهنگی: مکتب هنر رضوی و بازتعریف الگوی مصرف فرهنگی	دکتر محمدجواد استادی	۱۲:۳۰ تا ۱۲:۴۵

دبیر نشست: دکتر زهرا حسین‌نژاد

زمان: سه شنبه ۱۴ دی ماه ۱۴۰۳ ساعت ۱۰-۱۲:۳۰ (بهاره)

لینک برگزاری پیش نشست: <https://live.usc.ac.ir/research>

Logos of various academic and cultural institutions.

چکیده:

همراهی فناوری‌های دیجیتال و نیاز به بازآفرینی مفاهیم دینی، لزوم ارائه راهبردهای منسجم در عرصه ارتباط تصویری را دوچندان کرده است.

هدف اصلی: ارائه «چارچوب دیجیتال هویت بصری رضوی» برای پر کردن خلأ موجود در ساماندهی هویت بصری هنر رضوی در رسانه‌های جدید.

ساختار چارچوب: چهار لایه به هم پیوسته معناشناختی، نشانه‌شناختی، رسانه‌ای و تجربه

کاربرد: نقشه راهی برای طراحان و مدیران فرهنگی جهت خلق آثاری منسجم، اصیل و اثرگذار در زیست‌بوم دیجیتال

نتیجه نهایی: ایجاد پیوند نظام‌مند بین مفاهیم هنر رضوی و الزامات رسانه‌های جدید برای انتقال هوشمندانه زیبایی‌شناسی رضوی

کلمات کلیدی:

- هنر دینی
- هنر رضوی
- امام رضا(ع)
- هویت بصری
- چارچوب نظری
- رسانه‌های جدید
- زیست‌بوم دیجیتال

مقدمه — دگرگونی جهان معاصر:

جهان معاصر شاهد دگرگونی شگرفی در:

✓ شیوه تولید محتوای تصویری

✓ روش انتشار محتوا

✓ الگوی مصرف محتوای تصویری

نیاز ضروری: مفاهیم دینی و مکتبی، به ویژه مفاهیم مرتبط با سیره ائمه اطهار(ع) مانند امام رضا(ع)، برای ماندگاری و تأثیرگذاری نیازمند:

• زبانی نو

• بیانی متناسب با عصر دیجیتال

طرح کلی مسئله – گذار از سنت به دیجیتال:

انقلاب دیجیتال:

- خلق رسانه‌های جدید
- تحول "زبان دیداری" بشر

چالش مفاهیم دینی:

بازنمایی سنتی از طریق معماری، خوشنویسی، نقاشی

نیاز به حفظ ارتباط با نسل جدید

ضرورت تأثیرگذاری پایدار در زیست‌بوم نوظهور

مفاهیم رضوی: به عنوان یکی از ارکان هویت مذهبی و فرهنگی ایران
نیازمند بازتعریف در فضای دیجیتال

بیان مسئله — شکاف بین معنا و رسانه:

فقدان چارچوب نظری — عملی منسجم برای بازنمایی مفاهیم رضوی در فضای دیجیتال

دو بحران کلیدی:

بحران هویت بصری:

- تولید محتوای پراکنده و تقلیدی
- فقدان زبان بصری یکپارچه
- سردرگمی مخاطب در تشخیص محتوای اصیل

بحران انتقال معنویت:

- تقلیل مفاهیم عمیق به نمادهای سطحی
- از دست دادن عمق معنایی
- خطر تحریف تصویری مفاهیم مقدس

سؤال اصلی و اهداف تحقیق:

سؤال اصلی تحقیق:

چگونه می‌توان برای بازآفرینی منسجم و اصیل مفاهیم هنر رضوی در زیست‌بوم رسانه‌های جدید، یک چارچوب دیجیتال نظام‌مند طراحی کرد؟

اهداف تحقیق:

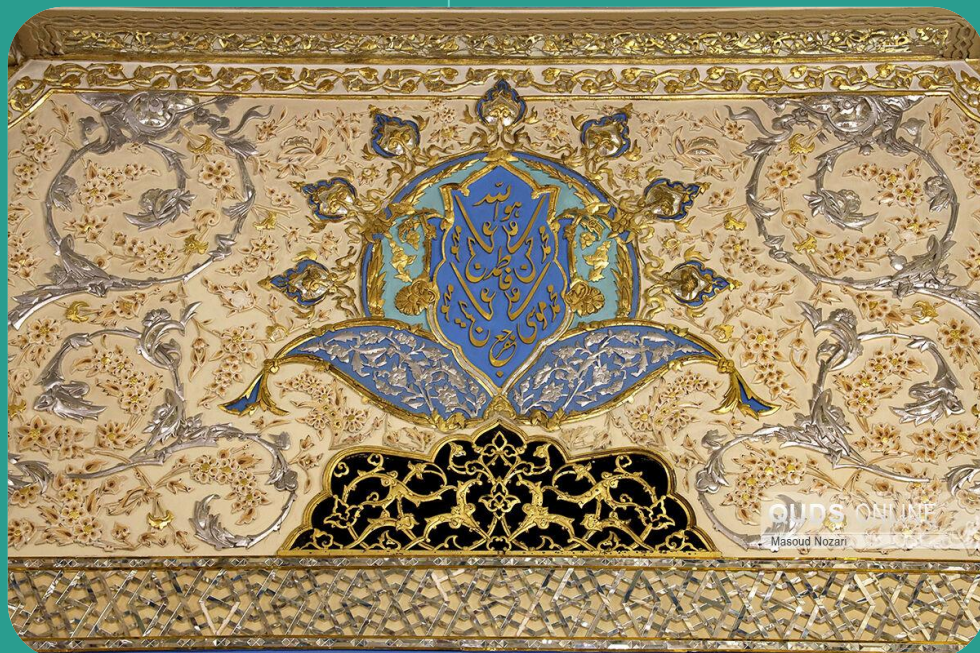
تبیین مبانی نظری لازم برای هویت‌سازی بصری رضوی در محیط دیجیتال

طراحی و ارائه یک چارچوب دیجیتال چندلایه برای هویت بصری رضوی

ترسیم راه‌های کاربرست عملی این چارچوب برای طراحان و فعالان فرهنگی

شکاف تحقیقاتی مطالعات موجود در حوزه هنر رضوی:

- بررسی جنبه‌های تاریخی و توصیفی آثار سنتی
- تحلیل مضمونی هنرهای سنتی
- مطالعات موردی حضور امام رضا(ع) در فضای مجازی
- مغفول مانده:
- ارائه "مدل نظام‌مند"
- طراحی "چارچوب طراحی" یکپارچه
- ایجاد پل بین مفاهیم مکتبی و الزامات فنی—زیبایی‌شناختی رسانه‌های جدید
- هدف این پژوهش: پر کردن این شکاف تحقیقاتی

مبانی نظری – هویت بصری:

هویت بصری به مثابه یک نظام نشانه‌شناختی:

- نه صرفاً مجموع لوگو و رنگ
- یک "سامانه ارتباطی" پیچیده
- انتقال هویت و ارزش‌های یک نهاد از طریق نشانه‌های تصویری

شرط اثربخشی: مبتنی بودن بر نظام نشانه‌شناختی منسجم

دیدگاه نشانه‌شناسی:

هر عنصر بصری = "دال"

اشاره به "مدلول" فرهنگی-اجتماعی

ضرورت طراحی هویت بصری رضوی:
تعریف دقیق رابطه بین دال‌های بصری و مدلول‌های مکتبی

مبانی نظری – نظریه بازنمایی:

نظریه بازنمایی استوارت هال (۱۹۹۷):

بازنمایی $\neq$ بازتولید ساده و خنثای واقعیت

فرآیندی فعال از ساخت معنا

انتقال مفهوم از زمینه سنتی به دیجیتال:

نوعی "بازنمایی مجدد"

نیازمند بازتعریف رمزگان‌ها

هنر رضوی در رسانه‌های جدید:

نه تقلید از گذشته

بلکه بازآفرینی خلاقانه مفاهیم کهن در قالب‌های نو

روش تحقیق:

نوع پژوهش:

هدف: بنیادی-کاربردی

روش: تحلیلی-توصیفی

رویکرد اصلی: نظریه پردازی طراحی-محور

گردآوری داده‌ها: مطالعه کتابخانه‌ای و تحلیل اسناد

فرآیند تحقیق:

گردآوری داده‌های نظری

سنتز و استخراج مفاهیم کلیدی

طراحی چارچوب DF-RVI

معرفی چارچوب – DF-RVI :

چارچوب دیجیتال هویت بصری رضوی
(Digital Framework for Razavi Visual Identity)

ساختار: چهار لایه به هم پیوسته

حرکت: از انتزاعی به عینی

لایه‌ها:

- لایه معناشناختی (هسته مفهومی)
- لایه نشانه‌شناختی (سطح بیانی)
- لایه رسانه‌ای (عرصه ظهور)
- لایه تجربه (حوزه ادراک)

لایه ۱ – معناشناختی (هسته مفهومی):

وظیفه: تشکیل بنیان فلسفی و معنایی چارچوب

فرآیند: استخراج مفاهیم کلیدی از سیره امام رضا (ع) و تبدیل به ایده‌های بصری راهبردی

مفهوم کلیدی / توضیح / ایده بصری راهبردی:

- کرامت = عزت، بزرگواری و احترام ذاتی = مرکزیت و تعادل: ترکیب‌بندی‌هایی که حس ثبات و احترام را القا کند.
- علم و حکمت = گنجایش، ژرفا و دانش = لایه‌بندی و شفافیت: استفاده از سطوح شفاف و لایه‌ای
- شفاعت و پیوند = واسطه فیض بودن، ارتباط = تداوم و پیوند: خطوط جاری و الگوهای پیوسته

لایه ۲ – نشانه‌شناختی (نظام رنگ):

تبدیل ایده‌های بصری به مصادیق عینی و قواعد طراحی

نظام رنگ:

- طلایی/نخودی: نماد "نور" و "کرامت"
- تجلی در محیط دیجیتال: گرادینت‌های طلایی-سفید
- بافت‌های نوری ظریف
- فیروزه‌ای/لاجوردی: نماد "حکمت"، "آسمان" و "معنویت"
- ایجاد کنتراست و تمرکز
- سفید و خاکستری متعادل: رنگ‌های بی‌پیرایه و زمینه‌ساز

لایه ۲ – نشانه‌شناختی (نظام شکل و ترکیب‌بندی):

اصول شکل‌گیری بصری:

اشکال کشیده و عمودی:

• القای حس عزت و بزرگی

• تناسبات مقدس

ترکیب‌بندی متمرکز و متقارن:

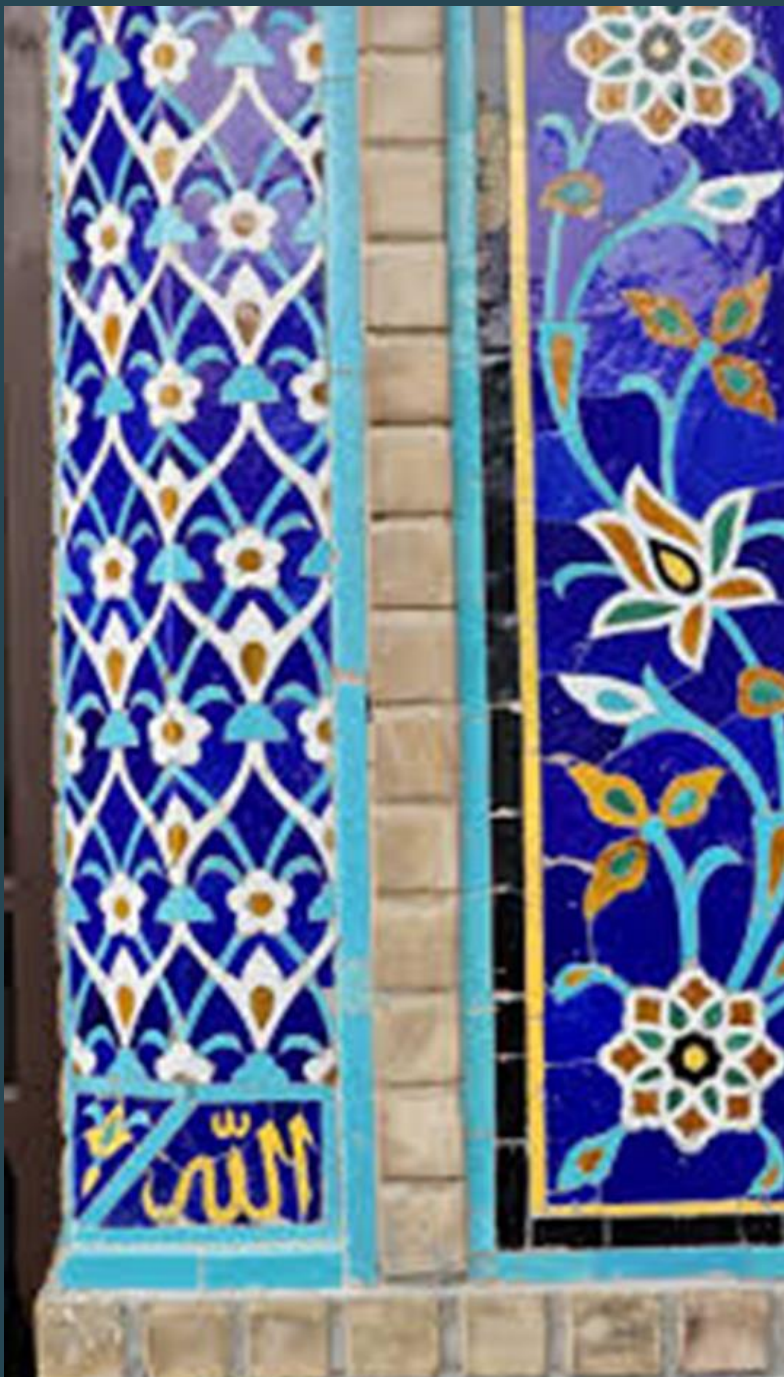
• القای مفهوم "مرکزیت" امام

• ایجاد وحدت بصری

هندسه مقدس و تناسبات طلایی:

• ایجاد هماهنگی (harmony)

• زیبایی‌شناسی اصیل و متعالی

لایه ۳ – رسانه‌ای (عرصه ظهور):

تعیین نحوه تجلی نظام نشانه‌شناختی در پلتفرم‌های مختلف دیجیتال
خروج از حالت نظری صرف

| پلتفرم | تجلی چارچوب (مثال) |

| شبکه‌های اجتماعی | پالت رنگی ثابت در استوری‌ها و پست‌ها، قالب‌های
یکپارچه |

| رابط کاربری وب/اپ | طراحی مینیمال با فضای سفید و accents رنگی
مشخص |

| واقعیت افزوده (AR) | تجسم نمادها در فضای فیزیکی با نورپردازی
دیجیتال |

لایه ۳ – کاربرست در شبکه‌های اجتماعی:

مثال: اینستاگرام

1. پالت رنگی ثابت:

1. استفاده منسجم از طیف طلایی – سفید – فیروزه‌ای

2. ایجاد شناسه بصری یکپارچه

2. قالب‌های طراحی شده:

1. Template یکپارچه برای پست‌های آموزشی

2. تایپوگرافی هماهنگ

3. مدیریت فضای سفید

3. موشن گرافیک:

1. انیمیشن‌های کوتاه با محوریت نور طلایی

2. انتقال مفاهیم در قالب پویا

لایه ۳ – کاربرست در وبسایت و اپلیکیشن:

اصول طراحی رابط کاربری:

مینیمالیسم هوشمند:

زمینه سفید با accents رنگی فیروزه‌ای و طلایی

حذف عناصر زائد

سیستم آیکون‌گرافی:

آیکون‌هایی با سبک خطی یکپارچه

انسجام در ضخامت خط و سبک

پیمایش (Navigation):

ساختار ساده و متمرکز

هدایت کاربر بدون سردرگمی

لایه ۳ – کاربرست در واقعیت افزوده (AR):

تجربیات تعاملی پیشرفته:

1. تجسم نمادها:

1. نمایش گنبد در فضای فیزیکی

2. نورپردازی دیجیتال طلایی

2. تجربه تعاملی:

1. القای حس "کرامت" و "استقبال"

2. تعامل معنادار کاربر با نمادها

3. یادگیری فعال:

1. کشف مفاهیم از طریق تعامل

2. درگیر شدن چندحسی کاربر

لایه ۴ – تجربه (حوزه ادراک):

برآیند نهایی سه لایه پیشین

تغییر هدف: از "دیدن" به "احساس کردن" معنای رضوی

تجربیات کلیدی:

"ورود به حریم کریمه":

حس مهمان بودن در محضر کریم اهل بیت

از طریق سادگی، زیبایی و احترام بصری

"کسب حکمت":

حس کشف کردن و عمیق شدن

لایه‌بندی محتوا به جای بمباران اطلاعاتی

لایه ۴ – تجربه پیوند و تعلق:

تجربه "ارتباط و پیوند":

1. تقویت حس تعلق:
1. المان‌های بصری مشترک
2. ایجاد شناسه جمعی

2. یکپارچه‌سازی بصری:

1. طراحی‌هایی که معناسازی می‌کنند
2. تقویت هویت جمعی

3. تعامل دائمی لایه‌ها:

1. تصمیم در لایه رسانه بر تجربه کاربر تأثیر می‌گذارد
2. مفهوم در لایه معناشناسی در تمام لایه‌ها متجلی می‌شود

تعامل لایه‌های چهارگانه:

روابط سلسله‌مراتبی و تعاملی:

جریان از بالا به پایین:

معنا → نشانه → رسانه → تجربه

هدایت طراحی از مفاهیم انتزاعی

بازخورد از پایین به بالا:

تجربه کاربر ← نیازهای رسانه ← بازنگری نشانه‌ها

تطبیق با واقعیات کاربردی

یکپارچگی نظام:

هر تصمیم در یک لایه بر سایر لایه‌ها اثر می‌گذارد

نیاز به نگاه کل‌نگر و نظام‌مند

مزایای چارچوب DF-RVI:

دستاوردهای کاربردی:

1. انسجام بخشی:

1. ایجاد زبان بصری یکپارچه

2. پایان بخشیدن به پراکندگی

2. عمق بخشی معنایی:

1. جلوگیری از سطحی نگاری

2. حفظ عمق مفاهیم مکتبی

3. کاربردی سازی:

1. تبدیل نظریه به دستورالعمل عملی

2. قابلیت اجرا در پروژه های واقعی

کاربست عملی برای طراحان:

راهنمای عملیاتی:

مرحله کشف:

- مطالعه مفاهیم رضوی
- استخراج ایده‌های بصری

مرحله طراحی:

- تطبیق با پلتفرم هدف
- رعایت نظام رنگ و شکل

مرحله ارزیابی:

- سنجش تجربه کاربر
- بازخوردگیری و اصلاح

کار بست عملی برای مدیران فرهنگی:

کاربردهای مدیریتی:

سیاست گذاری:

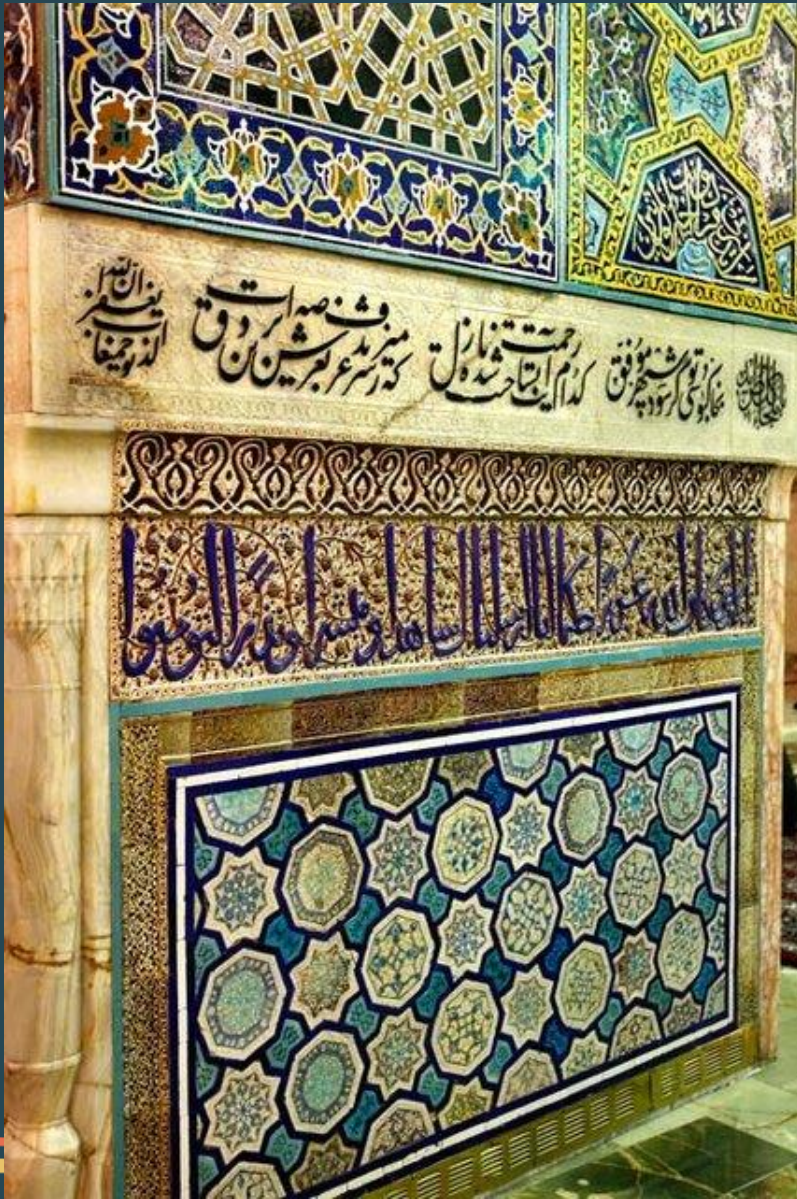
- تدوین استانداردهای بصری
- نظارت بر انسجام تولیدات

آموزش:

- تربیت نیروی متخصص
- کارگاههای توانمندسازی

نظارت و ارزیابی:

- پایش کیفیت تولیدات
- ارزیابی اثربخشی

محدودیت‌های پژوهش:

چالش‌ها و محدودیت‌ها:

1. ماهیت نظری:

1. نیاز به اعتبارسنجی عملی

2. آزمون در پروژه‌های واقعی

2. پیچیدگی اجرا:

1. نیاز به تیم میان‌رشته‌ای

2. چالش هماهنگی بخش‌های مختلف

3. تغییرات سریع فناوری:

1. نیاز به به‌روزرسانی مستمر

2. تطبیق با پلتفرم‌های نوظهور

پیشنهادهای پژوهشی آینده:

جهت گیری های پژوهشی آتی:

1. اعتبار سنجی عملی:

1. کار بست چارچوب در پروژه های واقعی

2. ارزیابی پاسخ کاربران

2. توسعه دستورالعمل ها:

1. طراحی راهنمای اجرایی برای هر پلتفرم

2. استاندارد سازی فرآیندها

3. مطالعه reception:

1. بررسی پذیرش توسط جامعه هنرمندان

2. زمینه سازی برای اصلاح و غنا

جمع‌بندی نتیجه‌گیری کلی:

ضرورت چارچوب‌سازی:

- پاسخ به خلأ نظری-عملی

- ارائه راهکار نظام‌مند

فرآیند هویت‌سازی موفق:

- آغاز از "معنا"

- تجلی در "قالب"

- کمال در "تجربه"

زبان بصری منسجم:

- شرط لازم در عصر انفجار اطلاعات

- ضامن تأثیرگذاری محتوای اصیل دینی

پیام نهایی:

در عصر دیجیتال:

بازنمایی مفاهیم مکتب هنر رضوی نیازمند:

• چارچوبی نظام‌مند

• زبانی بصری یکپارچه

• نگاهی خلاق و اصیل

• چهارچوب: DF-RVI

• پلی بین سنت و نوآوری

• نقشه راهی برای طراحان و مدیران

• گامی به سوی هویت بصری متمایز و اثرگذار مکتب هنر رضوی

**... خدایا چنان کن سرانجام کار
تو خوشنود باشی و ما رستگار...**

با سپاس از توجه شما

زهرا حسین نژاد

استادیار و عضو هیئت علمی دانشکده هنر و معماری

دانشگاه علم و فرهنگ

نایب رئیس انجمن علمی هنرهای تجسمی ایران

Hoseinnezhad@usc.ac.ir